

TUINDERS EN WINKELIERS
NEMEN ELKAAR DE MAAT

KOPLOPERS IN DUURZAAMHEID

Glastuinders
in gesprek over
duurzaamheid,
rechts Jorrit Jonkers

Na een pioniersfase van ruim vijftig jaar is 'biologisch' maatschappelijk geaccepteerd. Supermarktformules nemen biologische producten serieus en ruimen er steeds meer schapruimte voor in. Maar zonder ambities ontstaat zelfgenoegzaamheid. Reden om samen vooruit te kijken en te werken aan verdere verduurzaming. Dit gebeurt in het project 'Bio Duurzaam van goed naar beter'. TEKST & FOTO | LEEN JANMAAT - LOUIS BOLK INSTITUUT

Het EKO-keurmerk was lang in handen van Skal en vormde het symbool voor betrouwbaar biologische producten. Inmiddels is het EU-logo verplicht op alle verpakkingen aanwezig en is EKO een privaat keurmerk voor biologisch geworden. Vanwege de

Als je elkaar vaker ziet, groeit ook het vertrouwen.

grote bekendheid en de rol in de verdere verduurzaming blijft het EKO-keurmerk in Nederland belangrijk. Naast EKO op het product beheert Stichting EKO-keurmerk ook certificeringprogramma's voor horeca en winkels. Samen met de sector

wordt gezocht naar nieuwe wegen om het merk betekenis te geven voor zowel boerenbedrijven als verwerking en handel. Glastuinders en melkgeitenhouders hebben de uitdaging opgepakt en werken aan invulling van hun ambities.

Binnen de operationele groepen van Bio Duurzaam nemen de deelnemers elkaar de maat over duurzaamheidsthema's. Michael Borsten is voorzitter van de studiegroep Bio-melkgeiten Zuid- en West-Nederland. Hij is enthousiast over de gesprekken die ontstaan tijdens de bedrijfsbezoeken: "Als melkgeitenhouders onder elkaar blijven we vaak vriendelijk en durven we niet altijd kritiek te leveren. De methode van Bio Duurzaam dwingt ons om iets te zeggen over de bedrijfsvoering van een collega. Uiteindelijk heb

je meer aan opbouwende kritiek dan aan een gewenste reactie. Iets om over na te denken en later op terug te komen. Volgend jaar willen we specifieke onderwerpen meer gaan uitdiepen. We willen met name verder komen met melkproductie en diergezondheid in relatie tot voederantsoen."

Ook glastuinders zijn bij elkaar op het bedrijf geweest. Deze operationele groep was relatief klein met zes deelnemers, maar dit gaf wel meer verdieping tijdens de rondgang op het bedrijf. Zo had een deelnemer een duidelijk ander bodembeheer waarbij pathogene aaltjes weinig voorkomen en dus geen schade aanrichten aan de vruchtgroenten in de verwarmde kas. Jorrit Jonkers wil komend jaar graag door met de operationele

WINKELPROGRAMMA DUURZAAMHEID

In het winkelprogramma zijn meerdere thema's benoemd:

1. Assortiment,
2. Voedselverspilling & Afval,
3. Gezondheid,
4. Energie & Klimaat,
5. Sociaal & Eerlijk,
6. Verpakking.

Op basis van deze thema's is Wageningen Economic Research gevraagd om een eerste opzet te maken voor een benchmark. Het doel hiervan binnen Bio Duurzaam is ervaringen met benchmarking op te doen, te leren hoe een benchmark opgezet kan worden en te onderzoeken hoe de benchmark verder ontwikkeld en verbeterd kan worden.

groep: "Voor ons staat de bodem centraal, daar besteden we erg veel aandacht aan. En als we door intensieve uitwisseling iets van elkaar kunnen opsteken is dat al winst." Jorrit is zich ervan bewust dat glastuinbouw een intensieve landbouw is. "Hoewel we al heel wat gedaan hebben aan energiebesparing blijft ons gasverbruik vragen om alternatieven. Overstappen op aardwarmte of gesloten kas vergt nog steeds een grotere investering dan we kunnen terugverdienen. Maar als biologische glastuinbouwsector gaan we op zoek naar mogelijkheden om op een goed moment de overstap te kunnen maken."

Om samen te beoordelen hoe de sector scoort op de duurzaamheidsthema's kwamen de glastuinders op 30 november bijeen. Voor het thema uitgangsmateriaal

Er zijn ook thema's waarop verbeteringen mogelijk zijn. Op korte termijn kan voor meer biodiversiteit in en buiten de kas worden gezorgd. Specifieke bankerplanten helpen bij de opbouw van natuurlijke plaagbestrijders en geven tegelijk het kasbedrijf een beter aanzien. Verder ligt er de uitdaging om de bodem gezond te houden zonder ingrepen zoals grondstoffen of biologische grondontsmetting. Met een combinatie van vruchtwisseling, weinig grondbewerking en goede organische mest moet het mogelijk zijn om schade door bodemziekten en -plagen te beperken. Last but not least is er de pittige opgave van het overstappen op duurzame energiebronnen.

Bij Stichting EKO-keurmerk beheert René Heusschen het winkel- en horeca-programma. Hij voorziet veranderingen

de verschillende thema's starten we met een nulmeting waaruit blijkt hoever een winkel al is. Vervolgens krijgt de winkel wat huiswerk op om aan de minimumeisen (normen) te voldoen. Nog belangrijker is de ambitie van de ondernemer zelf. Die benoemt minimaal twee verbeterdoelstellingen waarmee het bedrijf aan de slag kan."

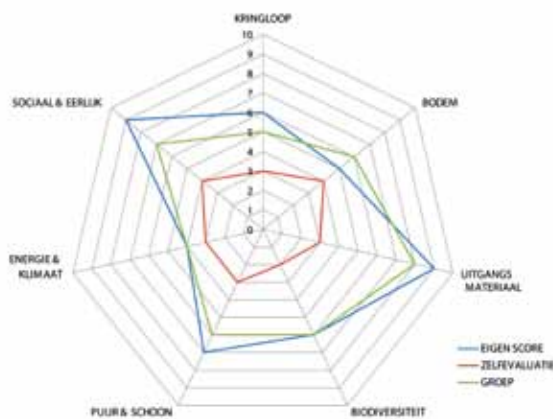
Het vernieuwde winkelprogramma en de aanvullende eisen en ontwikkelpunten zijn opgezet door de deelnemers van de verschillende formules in de natuurvoedingsbranche tezamen met de Bio-winkelvereniging. Het programma vormt een goede basis om met elkaar verder op te trekken. Zo zullen begin 2017 ook de negentien Odin-Estafette winkels het toelatingsonderzoek voor certificatie doorlopen.

Gerard Hardeman is bio-bakker en bio-winkelier in Wijk en Aalburg. Namens de Biowinkelvereniging ontwikkelt hij mee aan het nieuwe winkelprogramma. Zijn ervaringen zijn positief: "Vooral omdat we ons als winkeliers onderling uitspreken en bereid zijn om een stap extra te zetten. Als je elkaar vaker ziet, groeit ook het vertrouwen. De extra regels die we hebben afgesproken zijn nodig om ons te onderscheiden. Waarbij duidelijk mag worden dat het vanuit bezieling tot stand komt. Of zoals pas iemand zei: 'Het gaat er niet om wat je vergaart, maar om wat je nalaat.' Ik hoop van harte dat meer ondernemers, zowel boeren als verwerkers, met duurzaamheid aan de slag gaan en bereid zijn een extra stap te zetten." ■

Leen Janmaat is werkzaam bij het Louis Bolk Instituut

Kalabasplant Physalis als bankerplant voor natuurlijke bestrijder Macrolophus

Stardiagram na eigen beoordeling, zelfevaluatie en groepsbeoordeling

kon de score sterk worden genoteerd. Van vrijwel alle gewassen wordt biologisch zaai zaad gebruikt. Veel meer kan je op dit onderdeel niet toevoegen. Wel is er ook nog de ambitie om afgegraven turf, ofwel witveen in de perspotten waarin de planten worden opgekweekt, te vervangen door compost of ander organisch materiaal. Het opkweekbedrijf Grow Group doet op kleine schaal proeven met perspotten zonder witveen. Ook het thema puur & schoon kwam goed uit de beoordeling. Volgens de glastuinders is gewoon water vaak al voldoende om ramen en leidingen goed te reinigen.

op korte termijn: "Op dit moment ligt er een vernieuwd certificeringprogramma voor winkels. Dit is een verdere aanscherping en uitbreiding van het huidige programma. Voor winkels staat het assortiment centraal; voor voedingsmiddelen eisen we 90 procent biologisch als benedengrens. Maar naast assortiment moeten winkeliers ook verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag in het beheer van hun winkel. Zo kijken we naar gebruik van verpakkingsmaterialen en naar voedselverspilling, energieverbruik en bijvoorbeeld ook naar personeelsbeleid, specifiek scholing. Aan de hand van